بسم الله الرحمن الرحیم

سوره مبارکه عصر

استاد ضرابی – آذر۱۳۹۹

جلسه سوم ۹۹/۹/۷

آیه شریفه: «إِلَّا الَّذِینَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ(۳) - (انسان غرقه در خسارت است)مگر کسانی که ایمان آورده و کارهای شایسته کرده و همدیگر را به حق سفارش و به شکیبایی توصیه کرده اند (۳)»

عنوان:پیام آخرین آیه

گفته شد آخرین آیه در هر سوره بر محتوای نخستین آیه در همان سوره مطابقت دارد. برنامه‌ای که در این آیه شریفه می‌خوانیم هم راه رسیدن به سرمنزل مقصود که سعادت دنیا و آخرت است و هم معرفی انسان کامل و هم شناخت میزان سنجش اعمال قوای ظاهری و باطنی انسان و هم محتوای دعوت اولین و آخرین انبیاء و اوصیاء و اولیای الهی و هم برنامه منتظران حجت آخرین و هم شناسنامه عصاره عالم خلقت در آخر الزمان، حجة بن الحسن العسکری(صلوات الله و السلامه علیهم اجمعین) است.

چیست آدم؟ تجلّی ادراک یعنی آن فهم معنی لولاک

قلزم کاینات و هر چه در اوست جوش بیتابی حقیقت اوست

همان صراط مستقیمی که خداوند آن را در یک کلمه «العصر» در اولین آیه این سوره آورده و به آن سوگند خورده است؛ همان راهی که گفته شد در دنیا برای ما از تدبرّ در آیات الهی شروع شده، به ایمان رسیده، از منازل آن بالا می‌رود به آثار ایمان در درون و بیرون که عمل صالح است، می‌رسد؛ سپس همچون انبیاء

و اولیاء خدا در کار هدایت مردم رسالت گونه با تبلیغ و انتشار حق و تواصی به پیمودن راه حق، خلقی را در مسیر صراط مستقیم به راه می‌اندازد و در دشواریها و مصیبت‌ها همه را دعوت به صبر و استقامت می‌کند و البته خود نیز پیشاپیش دیگران از جمله نزدیک‌ترین‌ها به دشمن و خطرات و سختی‌ها، به پیش می‌رود. «مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ بَاقٍ وَلَنَجْزِيَنَّ الَّذِينَ صَبَرُوا أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ - آنچه نزد شماست همه نابود خواهد شد و آنچه نزد خداست (از ذخائر اعمال نیک و ثواب آخرت، تا ابد) باقی خواهد بود و البته اجری که به صابران بدهیم اجری است بسیار بهتر از عملی که به جا می‌آورند.»(نحل/۹۶)

عنوان:دیدار با محبوب

در قرآن کریم می‌خوانیم: «الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُو رَبِّهِمْ وَأَنَّهُمْ إِلَيْهِ رَاجِعُونَ - (خاشعان) کسانی هستند که به (قیامت و) ملاقات (با حساب) پروردگارشان و بازگشت به او ایمان دارند.»(بقره/۴۶)

اینچنین است که انسان با پیمودن راه بندگی حقّ متعال، به سوی مقصد به پیش می‌رود؛ مقصدی که همه آنچه تا کنون گفته شد نسبت به آن مقدمه است؛ چرا که مقصد از همان ابتدا تنها و تنها خداست نه چیز دیگر. بنده با فانی شدن در محبوب حقیقی خود و ازمیان رفتن همه آثار خودی، به مدد و عنایت حق (جل‌شأنه) شاهد ظهور و لقاء پرودگارش با همه ارکان وجود می‌شود؛ این همان لقاء محبوب ازلی است برای آنکه افتخار بندگی او را داشته است. رزقنا الله و ایاکم بحق محمد وآل محمد(صلی الله علیه و آله)

گر چه وصالش نه به کوشش دهند هر قدر ای دل که توانی بکوش

و چقدر زیانکارند آنها که لقاء پروردگارشان را باور ندارند «قَد خَسرَ الَّذين كَذَّبوا بِلقاءِالله - آنان که لقاء خدا را تکذیب کردند البته زیانکار شدند»(انعام/۳۱)،« أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا فِي أَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللَّهُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَأَجَلٍ مُسَمًّى وَإِنَّ كَثِيرًا مِنَ النَّاسِ بِلِقَاءِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ - آیا در پیش نفوس خود تفکر نکردند (تا بدین حکمت پی‌برند) که خدا آسمانها و زمین و هر چه در بین آنهاست

همه را جز به حق (و برای حکمت و مصلحت) و به وقت (و حد) معین نیافریده است؟ و بسیاری از مردم به شهود و لقای خدا (در عالم غیب و وعده ثواب و عقاب بهشت و دوزخ و قیامت) به کلی کافر و بی‌عقیده‌اند» (روم/ ۸)

دیده ای وام کنم از تو ، به رویت نگرم زانکه شایسته ی دیدار تو نبود نظـرم

عنوان:ایمان و نشانه‌های آن

اکنون مناسب است با آیات و روایات وارده در این زمینه، آخرین آیه سوره مبارکه عصر را با ذائقه جانمان مزمزه کنیم :

ایمان رسیدن به ایمن و آمن از هر گونه شک و تردید در قلب است؛ از این رو قرآن کریم ایمان را تنها در وجود افرادی تأیید می‌کند که به آخرت یقین دارند و با یاد خدا قلبشان به لرزه می‌افتد: «وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ - و آنان که به آنچه به سوی تو و به آنچه پیش از تو نازل شده، مؤمن هستند و به آخرت یقین دارند.» (بقره/ ۴)

«إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللَّهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ آيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ - مؤمنان، فقط کسانی هستند که چون یاد خدا شود، دل هایشان ترسان می شود، وهنگامی که آیات او بر آنان خوانده شود بر ایمانشان می‌افزاید، و بر پروردگارشان توکل می کنند.» (انفال/۲)

مؤمنان باید این دو ویژگی بارز را داشته باشند : الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ *أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ - هم آنان که نماز را برپا می دارند و ازآنچه به آنان روزی داده‌ایم، انفاق می کنند. مؤمنان واقعی و حقیقی فقط آنانند، برای ایشان نزد پروردگارشان درجاتی بالا و آمرزش و رزق نیکو و فراوانی است.»(انفال/۳و۴)

من وانکار شراب این چه حکایت باشد غالباً اینقدرم عقل و کفایت باشد

عنوان:عمل صالح ثمر ایمان

اصلاح در معنای لغوی خود مقابل تبهکاری و فساد است .«الذین یفسدون فی الأرض و لا یصلحون - کسانی که در زمین تباهی می کنند و به اصلاح (امور) نمی پردازند.» (الشعراء، ۱۵۲)

ولی عمل صالح در اصطلاح به هر عمل پسندیده‌ای اطلاق نمی‌شود و به طورخاص به عملی گفته می‌شود که به نیت کسب رضایت پروردگار انجام شود و چنانچه سختی‌هایی به همراه داشته باشد با بردباری تحمل شود؛ در قرآن می‌خوانید: «... صبروا ابتغاء وجه ربهم... - و کسانی که برای طلب خشنودی پروردگارشان شکیبایی کردند.» (رعد/ ۲۲)

«... و ما تنفقون إلّا ابتغاء وجه الله... - وجز برای طلب خشنودی خداوند انفاق نکنید.»(بقره/ ۲۷۲)

عمل صالح با شرایطی که برای آن گفته شد می‌تواند عقائد حقه را تا به اعماق قلب انسان نفوذ دهد و از آنجا که قلب یک حقیقت ملکوتی است خداوند بجای تعبیر نفود دادن از تعبیر «رفعت بخشیدن» استفاده کرده است. «... إِلَیْهِ یَصْعَدُ الْکَلِمُ الطَّیِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ یَرْفَعُهُ ... - کلمه نیکو (ی توحید و روح پاک آسمانی) به سوی خدا بالا می‌رود و عمل نیک خالص آن را رفعت(اوج) می‌بخشد» (فاطر/ ۱۰)

زانکه دنیای دنی مزرعه دار بقاست عارف از حسن عمل تخم در این مزرعه کِشت

عنوان:توصیه به حق

حق نام پروردگار است و در هر امری اگر حق آن ادا شود به رضای خداوند عمل شده است: «ثُمَّ رُدُّوا الَی اللَّهِ مَوْلیهُمُ الْحَقُّ الا لَهُ الْحُکمُ وَ هُوَ اسْرَعُ الْحاسِبینَ - سپس (تمام بندگان) به سوی خدا که مولای حقیقی آنهاست باز می گردند. بدانید که حکم و داوری، مخصوص اوست؛ و او سریع ترین حسابگران است»(انعام/٦٢)

همانطور که خداوند در افعال خود به حق عمل می‌کند، از انسان خواسته است از امور باطل، مانند: پیروی از شیطان، بت پرستی، ریا، تظاهر، نفاق و دورویی و

غیر آن بپرهیزند: «وَ خَلَقَ اللَّهُ السَّمواتِ وَ الْارْضَ بِالْحَقِّ - و خداوند آسمان ها و زمین را به حق آفریده است»(جاثیه/۲۲)، «وَ انْزَلْنا الَیک الْکتابَ بِالْحَقِّ - و این کتاب (قرآن) را به حق بر تو نازل کردیم.» (مائده/۴۸)

«إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ وَإِيتَاءِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَيَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَالْبَغْيِ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ -همانا خدا (خلق را) فرمان به عدل و احسان می‌دهد و به بذل و عطاء خویشاوندان امر می‌کند و از افعال زشت و منکر و ظلم نهی می‌کند و به شما پند می‌دهد، باشد که موعظه خدا را بپذیرید.» (نحل/ ۹۰)
حضرت علی علیه السلام فرمودند: «الْحَقُّ مِنْجاةٌ لِکلِّ عامِلٍ وَ حُجَّةٌ لِکلِّ قایلٍ - حق وسیله نجات هر انسانی است که طالب عمل باشد و حجّت و برهانی است برای گوینده.(میزان الحکمه، باب ۸۸۵، حدیث ٤٠٨٤)

داری دلا هوای سلوك طریق حق باید قدم نهی بره شاه لا فتی

عنوان:توصیه به صبر

تعریف صبر در فرمایش امیرمؤمنان علی این است که: «اَلصَّبرُ اَن یَحتَمِلَ الرَّجُلُ ما یَنوبُهُ و یَکظِمَ ما یُغضِبُهُ - صبر آن است که انسان گرفتاری و مصیبتی را که به او می رسد تحمل کند و خشم خود را فرو خورد.»(عیون الحکم، ص ۵۶ ، ح ۱۴۳۹

رسول اکرم (صلی‌الله علیه و آله) فرمودند: « اَلصَّبرُ ثَلاثَةٌ: صَبرٌ عِندَ المُصیبَهِ، وَ صَبرٌ عَلَی الطّاعَهِ و صَبرٌ عَنِ المَعصیَهِ - صبر سه نوع است: صبر در هنگام مصیبت، صبر بر طاعت و صبر بر ترک گناه» (کافی،ج۲، ص۹۱، ح۱۵)

خوب است از خود بپرسیم که آیا ما صبور هستیم؟ و اگر نمی‌دانیم خود را با این علائم بسنجیم:

رسول اکرم (صلی‌الله علیه و آله): «عَلَامَه الصَّابِرِ فِی ثَلَاثٍ أَوَّلُهَا أَنْ لَا یَکسَلَ وَ الثَّانِیَهُ أَنْ لَا یَضْجَرَ وَ الثَّالِثَهُ أَنْ لَا یَشْکُوَ مِنْ رَبِّهِ تَعَالَی لِأَنَّهُ إِذَا کَسِلَ فَقَدْ ضَیَّعَ الْحَقَّ وَ إِذَا ضَجِرَ لَمْ یُؤَدِّ الشُّکْرَ وَ إِذَا شَکَا مِنْ رَبِّهِ عَزَّ وَ جَلَّ فَقَدْ عَصَاهُ - صبور سه نشانه دارد: اول آن که سستی نمی کند ، دوم آن که افسرده و دلتنگ نمی شود و

سوم آن که از پروردگار خود شِکوه نمی کند ؛ زیرا اگر سستی کند، حق را ضایع کرده، و اگر افسرده و دلتنگ باشد شکر نمی گذارد و اگر از پروردگارش شکوه کند او را معصیت کرده است» (علل الشرایع، ج۲، ص۴۹۸، ح۱۹)

و اما آنچه خیر دنیا و آخرت است از نظر پیامبر رحمت: « ثَلَاثٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ جَمَعَ اللَّهُ لَهُ خَيْرَ الدُّنْيَا وَ الْآخِرَهِ الرِّضَا بِالْقَضَاءِ وَ الصَّبْرُ عِنْدَ الْبَلَاءِ وَ الدُّعَاءُ عِنْدَ الشِّدَّهِ وَ الرَّخَاءِ - کسی که سه خصلت در او باشد خداوند خیر دنیا و آخرت را برای او فراهم می کند: خشنودی به مقدّرات، صبر در بلا و دعا در سختی و راحتی»(بحار،ج۶۸، ص۱۵۶، ح۷۱)

ای که در نعمت و نازی به جهان غره مباش که محالست در این مرحله امکان خلود

وی که در شدت فقری و پریشانی حال صبر کن کین دوسه روزی به سر آید معدود

عنوان:باطل را بشناس تا گرفتارش نشوی

اول بدان که باطل بقایی ندارد: «لِلْباطِلِ جَوْلَةٌ وَ لِلْحَقِّ دَوْلَةٌ - باطل تنها جولان دارد و چهره نفاق و فریب او پس از مدّتی آشکار می گردد؛ امّا دولت پایدار از آنِ حق است و حق جاودانه می ماند» (غرر الحکم، ج ۵، ص ۲۵).

«الْحَقُّ ثَقيلٌ مُرٌّ، وَ الْباطِلُ خَفيفٌ حُلْوٌ، وَ رُبَّ شَهْوَةِ ساعَةٍ تُورِثُ حُزْناً طَويلًا - حق سنگین و تلخ است، و باطل سبک و شیرین؛ لیکن چه بسا یک لحظه شهوت پرستی، نگرانی و حزن طولانی در پی داشته باشد»(میزان الحکمه، باب ۸۸۸، حدیث ٤١٠٠).

با شیخ بگو که راه من باطل خواند بر حقّ تو لبخند زند باطل ما

گر سالك او منازلی سیر کند خود مسلك نیستی بود منزل ما